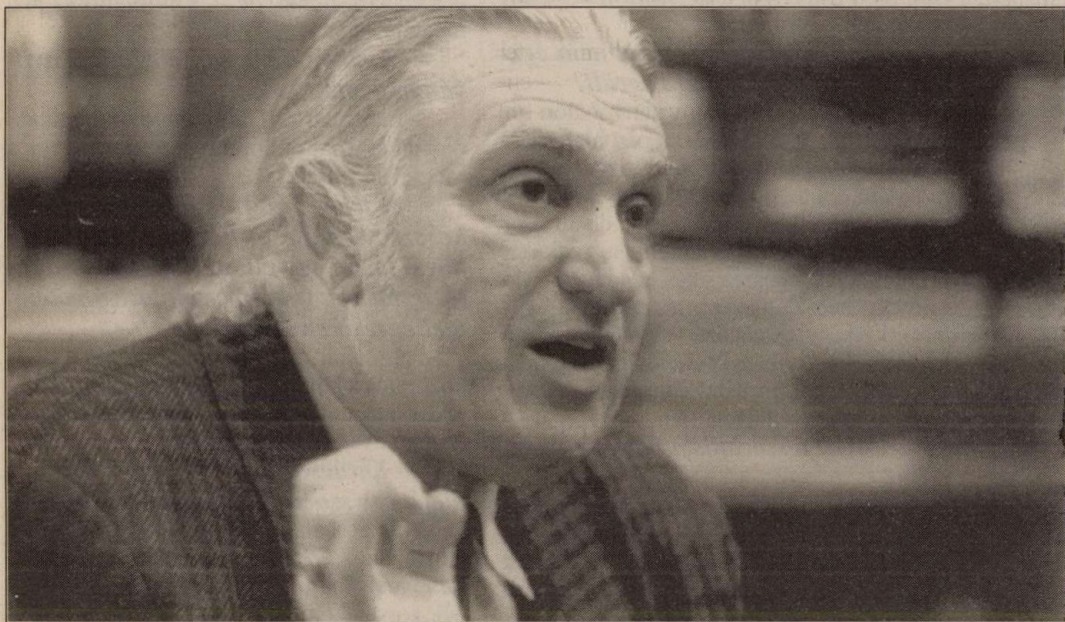

Táltos és elefánt

Ütő Endre: pénzügyi manipulációk áldozatai lettünk

„Addig, amíg a honi politikában a rendszerváltás után — nem félek kimondani — csak ugatta a konstruktív ellenzéki oldalt, akár a parlamentben, akár a közgyűlésben, én a kulturális bizottságban való ténykedéssel bebizonyítottam, igenis lehet konstruktív ellenzéki szerepet gyakorolni. Ez persze nagyon sokaknak, még az MDF-es társaimnak sem tetszett. Hogy mit jelent ez a konstruktív ellenzéki szerep? Nem engedtem a politikai jellegű nyomásnak, és politikai színezetű döntéseket soha nem szavaztam meg. Csak szakmai kérdésekben adtam a voksomat, amikor úgy éreztem, hogy a döntés etikailag simul az ellenzéki felfogásomhoz” — mondta lapunknak Ütő Endre, az Operaház igazgatója, akivel politikáról, sorsának alakulásáról beszélgettünk.

Ütő Endre: sajnáatos, hogy nem a magyar zeneszerzők elitje csinált operát az Atilából Fotó: Somfai Sándor

— *Az igazgatói teendők mellett az elmúlt négy év alatt a Fővárosi Közgyűlés MDF-frakciójának tagja, a kulturális bizottság alelnöke is volt. Milyen indíttatásból politizált?*

— A politikához való viszonyulásom etikai alapon áll. Édesapám, aki erdélyi, székelyföldi, puritán unitárius családból származott, és járásbíró volt, 1948 után azt emlegette: nem lehet jó az a politikai rendszer, amelyik az erőszakon és a hazugságon alapszik. A bátyám és az én politikai beállítottságom is ebből eredeztethető. Jóllehet 1988-ig tökéletesen távol tartottam magam a közélettől. Ez tudatos elhatárolódás volt, amiért a '70-es évek végén, amikor Simándi József nyugdíjba ment, kaptam is egy „pofont”. Tudniillik Simándi volt az Operában a magánénekesi szekció szakszervezeti bi-

zalmija, és a nyugdíjazásával engem akartak megválasztani a helyére. Később a barátaimtól megtudtam, hogy az egyik elvtárs azt mondta: ez az Ütő Endre elefánt a porcelánboltban, nem szabad őt megválasztani. Nem is lettem szakszervezeti bizalmi. Csak 1988-ra alakult ki olyan helyzet, amikor már senki nem tudta megakadályozni, hogy legalább bizalminak, majd elnöknek válasszanak. Később megalakítottam a Művészeti Tanácsot, annak is az elnöke lettem. Számomra tehát eléggé sűrű volt az előző négy év a politikában. A fővárosi közgyűlés tagjaként, a kulturális bizottság alelnökeként végzett munkámat természetesen vállalom, mindamellett, hogy politikai értelemben nagyon komoly csalódások is értek.

— *Milyen csalódások?*

— Szeretnék vitatkozni azzal a pár mondatdal is, amit nemrégiben az MDF egyik

vezetőjétől kaptam, aki megköszönte az eddigi tevékenységemet, miközben felemlítette: milyen ellenséges környezetben kellett helytállnom. Hát nem volt ellenséges környezet, a kulturális bizottságban legalábbis nem. Nekem, aki szívvel-lélekkel a rendszerváltás támogatója voltam és vagyok, a legnagyobb csalódásom az, hogy a tudomány, az oktatás, a vallás, a művészet, vagyis a kultúrát képező ágazatok nem váltak stratégiai kérdéssé.

— *Sokak szerint éppen azért maradt el a kultúra kiemelt támogatása, mert talán ez jelentette volna a nemzet igazi megújulását...*

— Pedig csak a kultúrára lehet alapozni a polgárosulás, az Európához való tartozás céljainak megvalósítását, amiért az egész rendszerváltás elkezdődött. Sajnos ez egyáltalán nem alakult ki, sőt 1992 óta különböző pénzügyi manipulációk áldozatai lettünk mi is, ami szinte lehetetlenné tette az Operának a működését.

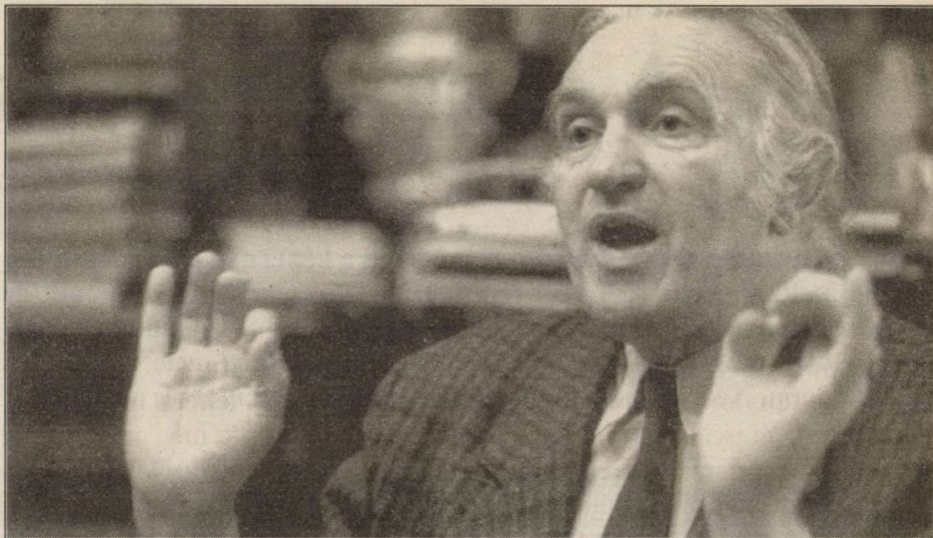
— *Egyesek úgy vélik, az opera szentélye távolságot tart a társadalomtól, enyhén szólva nem igazán populáris műfaj...*

— Négy és fél éve vagyok a Magyar Állami Operaház igazgatója, ez alatt az idő alatt mintegy két és fél millió néző jött be hozzánk, ami természetesen nem ugyanennyi állampolgárt jelent, de akkor is iszonyatosan nagy szám. Nem lehetelbagatellizálni, hogy az opera csak egy szűk rétegnek a kiváltsága. Hiszen az opera- és a balettművészet az egyedüli olyan előadó-művészeti forma, ahol az összes többi művészeti forma megjelenik, amihez ugyan hozzátartozik, hogy azt mondják rá, nehéz. De az Operába érdemes eljönni egy évben egyszer csupán a hangulatért, amelyet a környezet, az előadás áraszt. Amit úgy fogalmaztam meg magamnak, hogy az opera és a balettművészet nem más, mint az önmagát egzisztenciálisan és kulturális igényeiben is jól érző egyénnek és a művészetnek nemes összekacsintása. Ebben a kapcsolatban nagyon fontos a magát egzisztenciális és kulturális igényeiben egyaránt jól érző egyén. Azt hiszem, Magyarország ennek az ellentmondását érzi a leginkább napjainkban, mert az egzisztenciális fölemelkedést nálunk még általában nem

követi a kulturális igényesség. Az opera és a balett feltétlenül hozzá tudná segíteni a polgárokat ahhoz, hogy az egzisztenciális felemelkedés és a kulturális igények növekedése ne váljon ketté. Sajnos a világunk arról szól, hogy ezt a kettőt el kell választani.

— Irányítása alatt az Operaház átvehette volna a Nemzeti Színháznak mint a nemzet színházának a szerepét, amelyet pillanatnyilag egy mellékutcában tartanak „fogságban”?

— Ez nagyon érdekes kérdés, de nem hiszem, hogy ez lenne a funkciónk. Azt viszont nem érttem, hogy a Nemzeti Színház — a nemzeti függetlenségünk elérése után — miért nem a magyar nyelv rendkívül magas színvonalú, katartikus hatású műveinek előadásában járt az élen. Amikor a nemzeti kultúra nincs veszélyben, akkor oké, játszának My fair ladyt, de még nem vagyunk ebben a helyzetben. Mi nem mutathatunk be prózát! Ennek ellenére — és ebben nagy vitám volt Fekete György akkori államtitkárral — az Opera igenis egy nemzeti értéket kell hogy megtestesítsen, reprezentatív jellegében is ott kell legyen a csúcson, a megbecsülésében, a finanszírozásában, a működési lehetőségeinek a megteremtésében. Mindezeket egyszerűen nem kaptam meg. Ez egy monetáris gondolkodásmódnak volt köszönhető, ugyanakkor, ami ma is megvan, és amiből a problémáink erednek. Az Állami Operaház bevételi oldala ugyanis rendkívül dinamikus fejlődött az elmúlt négy év alatt. A minisztérium pedig állandóan a fejemre olvasta a jegy árának növekedését. Amire azt mondtam, egy színháznak a jegyáremelés rizikós. Az Opera nem BKV, ahol egyre emelkedik az árakat, de mind kevesebb lett a bevétel, mert az emberek egyszerűen nem vettek, nem kezelték a jegyüket. Nálunk a jegy árának az emelése nagyon kockázatos, amibe bele is lehet bukni. Az előző minisztérium szememre vetette, hogy túlságosan érdekképviseleti szempontból vezetem a színházat. Hát bocsánatot kérek, de nem folytathatom azt az igazgatói gyakorlatot, amit a bolsevisták csináltak. Mivel szakszervezeti vezetőként kerültem az igazgatói székbe, nagyon is hagytam, és most is hagyom az érdekképviselet munkáját. Ennek köszönhetően a beralapunk is tetemesen emelkedett. Most e kettőnek a növekedése a pénzügyi szakemberekben felkeltette az érdeklődést, és úgy gondolták, ha ezeknek emelkedik a saját bevételük és a beralapjuk, ez annyira megnöveli az Állami Operaháznak a büdzséjét, hogy valamit tennünk kell. A következőt tették: megszüntették a dologi támogatást, ami négy évvel ezelőtt még 240 millió forint volt évente. Maradt a saját bevételünk, ami elfogy a dologi kiadásokra, és a beralapunk. Akkor miből csinálók premiért, miből szerződöttem Gardellit vagy a nagy sztárenekeseket egy-egy produkcióra? Ez senkit nem érdekel. Hangsúlyozom, ezek nem politikai kérdések, hanem azt mutatják, hogy a gazdaság mindenre rátelepült, tökéletesen átvette a hatalmat, semmilyen más szempont nincs, csakis a gazdasági szempont, amelyet viszont távol-

ról sem egy kialakult piaci érdekeltség vezérel.

— Az elmúlt négy év gondjait már említette. A jelenlegi kultuszminisztériummal milyen a kapcsolata?

— Bejelentkeztem Fodor Gábor miniszter úrhoz — már a harmadik miniszter fogyaszt engem, és én őket —, akivel eltöltöttünk negyven perc ismerkedési időt. De pénzt még nem kaptam.

— Honnan merített erőt az állandó ütközésekhez?

— A társulattól, amely elé ma is ki merek állni, mert tudom, hogy újra megválasztanának. Az, hogy támadások vannak az Operában? A békés opera olyan, mint a döglött juhok az akolban. Az nem színház, nem opera, ahol nincs állandóan forrongás. Ha valaki kívülről átvinné ezt a posztot, mint ahogy van erre esély, az ugyanúgy megbolondulna, mint az az ember, aki végigszenvet a borzalmakat, akármilyen szélsőséges rendszerben. Ezzel csak azt akarom mondani: tényleg örültek háza, de mindig is az volt, és nem az én személyemtől, hanem attól, hogy mindenki a világ legjobbjának tartja magát, még a legkisebb segédszereplő is. Bejönnek hozzám ordibálva, aztán puszival mennek ki, ez hozzátartozik a munkánkhöz. Hangsúlyozom, soha nem a házzal, a tagsággal van, volt problémám. Nekem mindig azok okoztak gondot, akik kívülről, nem ismerve a belső folyamatokat áskálódnak, és alantas lejárásra törek.

— Mint mondta, Shakespeare-t nehéz volna eljátszani az Operaházban. December 27-étől négy estén keresztül Szörényi Levente rockoperája, az Atilla kerül bemutatásra az Erkel Színházban. Ön az első színdirektor, aki a rockot beengedte az Operába...

— Nem mi mutatjuk be, csupán bérlük a színházat. Az Erkel Színház — és ezzel az igazgatóságunk is egyetértett — populárisabb zenés színház lehet, amibe a rockopera is befér.

— Szerepet játszott ebben az engedékenységben a nemzeti érzés, avagy csupán gazdasági megfontolások vezették a döntés meghozatalakor?

— Abban az időszakban az Erkel Színház társulata éppen Frankfurtban tartózkodik, tehát üresen állt volna a színház. Semmiféle politikai motívum nincs benne, és megmagyarázhatatlan számomra ezzel az egész Atillával kapcsolatos hisztéria. Az Atillát egy liberális vezetési főváros mutatta be, a kulturális bizottság ülésén akkor senki nem ágált ellene. Most behozom az Erkelbe, és irtózatossá támadások érnek, hogy micsoda nacionalista, nemzeti érzések vezetnek... Pedig csak annyi történt, nekem tetszett a darab, a nevem is adtam hozzá, néhány mondat erejéig szerepelek a darabban. De azt is mondhatom, székely származásomnál fogva nekem az Atilla egy szent dolog, és nem érdekelnek azok a vádak, hogy nacionalizmus meg nemzeti gondolat. Csak sajnálkozni lehet azon, hogy az úgymond könnyű műfajú zenészek jutott eszébe, és nem a magyar zeneszerzők elitjének az Atillából operát csinálni.

— A bemutatott művekkel nem lehet politizálni? Gondolok itt a Bartók-feldolgozásra...

— Az operában sehogy sem lehet politizálni. Tény, hogy létrehoztunk egy olyan Bartók-elő-adást, amiben csak a látványban tudtunk újítani, hiszen a Harangozó—Ferencsik-féle feldolgozás olyan maximumot nyújtott, amit se zeneileg, se a koreográfiában nem lehet túlszárnyalni. Megbíztuk Makovecz Imrét a látvány megtervezésével, de azért is „olyat kaptam a fejemre” a minisztériumtól, amit kevesen tudtak volna elviselni. De számomra a Makovecz által tervezett látvány, színpadfeldolgozás a leginkább kapcsolódik Bartókhoz, a bartóki nemzetfeldolgozáshoz.

— Az Operaház igazgatójának mit jelent a karácsony?

— A szüleim meghaltak, és mivel gyermekem nincs — bár van egy aranyos, imádott feleségem —, azt mondhatom: nekem a karácsony sokkal inkább kapcsolódik ahhoz a közegehez, amiben dolgozom.

Bánhidai Károly